

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 1 4 2 1 0 3 1 2

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 25. avgust 2014 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi konceptni list in ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec). Svojo šifro vpišite tudi na konceptni list.

Izpitna pola vsebuje 23 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 120. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno.

Priloga k izpitni poli 2 (M142-103-1-2)

Znanstveniki gojijo zarodke izumrlih živalskih vrst

Projekt Lazarus *Prizadevanja, da bi iz groba v naravo vrnili izumrle živalske vrste, so aktualna po vsem svetu, a nekateri dvomijo v smiselnost*

U Še nedavno tega se je zdelo oživljanje izumrlih živalskih vrst znanstvena fantastika, danes pa smo, po zaslugi znanstvenikov, že precej bliže vrnitvi davno izumrlih vrst nazaj v življenje. Raziskovalci so potrdili, da je v njihovem laboratoriju zrasel zarodek žabe, ki je izumrla leta 1983.

1 Paleontolog Michael Archer z univerze v Novem Severnem Walesu, ki se ukvarja s projektom Lazarus, je pojasnil, da je ta vrsta žabe izginila iz narave leta 1979, nekaj let pozneje pa popolnoma izumrla. Za samice je bilo značilno, da so do določene stopnje razvoja svoje potomce inkubirale v želodcu. Miku Tylerju, raziskovalcu iz Adelaide, je uspelo nekaj primerkov žabe zamrzniti še pred njenim izumrtjem in s tem pustiti odprta vrata za morebitno novo vstajenje te živalske vrste.

2 Znanstveniki so se s pomočjo DNK iz zamrznjenega vzorca žabe lotili enakega postopka, kot ga uporabljajo za kloniranje še

živečih živali, in poskrbeli za jedrski prenos somatskih celic. Ekipa raziskovalcev je iz želodca izumrle žabe vzela jajčeca, iz njih izločila DNK in s pomočjo UV-svetlobe vstavila v jajčeca žabe, ki je z izumrlo v daljnem sorodstvu. Celice v notranjosti jajčeca so se začele deliti, a so zarodki umrli čez nekaj dni, še preden bi se lahko razvili v paglavce. Kljub temu so testi potrdili, da se je pri žabjih zarodkih v želodcu ohranil DNK. Archer zatrjuje, da je odkritje revolucionarno, saj je bil to šele prvi poskus, pri katerem so zarodek izumrle vrste gojili v tej tehniki.

3 Da bi kloniranje izumrlih vrst postalo rutina, morajo znanstveniki odkriti primeren in dobro ohranjen DNK. Zato je oživljanje nekaterih vrst realnejše od drugih. Marsikomu pri tem gotovo pridejo na misel dinosavri. Znanstveniki pravijo, da bo njihovo oživljanje eden težjih zalogajev, saj je od izumrtja preteklo več milijonov let in je

OBRNITE LIST.

možnost, da bi nekje našli dobro ohranjeno DNK dinosavra skoraj neznatna. Lahko smo popolnoma prepričani, da scenarija iz *Jurskega parka* nikoli ne bomo videli v živo.

Oživitev dlakavega mamuta

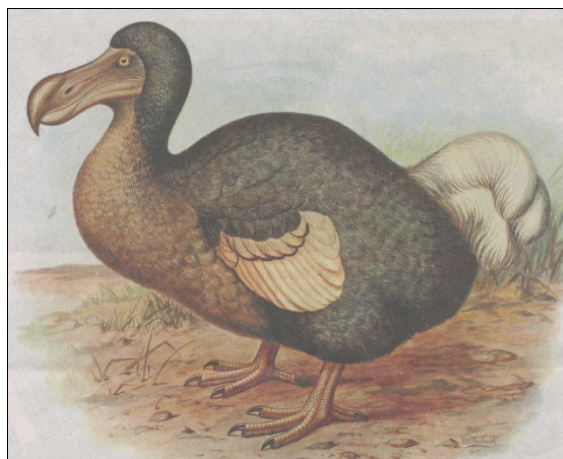
[4] To pa ne pomeni, da ne bi bilo mogoče oživiti številnih drugih davno izumrlih živalskih vrst. V začetku leta 2011 so japonski znanstveniki napovedali kloniranje dlakavega mamuta. Zaradi kombinacije čezmernega lova in podnebnih sprememb so ti izumrli pred več tisoč leti. Ruski in japonski znanstveniki, ki se z raziskovanjem te tematike, skrito pred očmi javnosti, ukvarjajo že več kot deset let, so potrdili, da bi lahko, zahvaljujoč napredku pri kloniranju, mamute ponovno oživili že čez pet let. Z malo sreče bi ta izumrla vrsta živali lahko postala prva, ki jo bomo videli po živalskih vrtovih.

[5] Tudi znanstveniki iz Južne Koreje se strinjajo, da so mamuti odlični kandidati za kloniranje, saj je v arktičnih tundrah menda polno nedotaknjenih primerkov njihove DNK. Še ena stvar, ki jim gre na roko, pa je neverjetna podobnost med mamutom in slonom. Znanstveniki nameravajo poskusiti svoje delo opraviti tako, da bi samica iz rodu azijskih slonov, ki so mamutom genetsko bliže kot afriški sloni, skotila malega mamuta. Po besedah raziskovalcev lahko z zamenjavo jedra slonjih jajčnih celic z jedrom iz celic kostnega mozga mamuta ustvarijo zarodke z zapisom mamutovega DNK.

[6] Pri opisanem postopku je ključno zagotavljanje dobro ohranjenega genskega materiala. Mamuti so izumrli pred približno 10.000 leti. Iskanje jeder z nepoškodovanim genskim zapisom je zato za znanstvenike pravi izziv. Lani poleti so z odkritjem dobro ohranjenega mamuta v Sibiriji naredili pravi znanstveni preboj, ki povečuje možnost vrnitve teh kosmatincev. Iz njegovega kostnega mozga jim je namreč uspelo izolirati zapis DNK, ki bi lahko omogočil kloniranje te davno izumrle živalske vrste. Ironično je, da je odkritje omogočilo ravno globalno segrevanje, ki danes

tanjša ledeno skorjo v Sibiriji, kjer veliko živali iz dobe pleistocena še vedno čaka ujetih v ledu. Izumrle so pred tisočletji v ledeni dobi.

[7] Ta znanstveni napredek zagotovo pomeni upanje tudi za številne druge vrste. Strokovnjaki v znanstvenih člankih dokazujejo, da primernih kandidatov, ki bi jih lahko vrnili med žive, ne manjka. Nekateri trdijo, da ima kar 24 izumrlih živalskih vrst dobre možnosti za to. Med njimi je, zanimivo, največ ptic – različne vrste eksotičnih papig, rac, nojev, zraven spada tudi slavna ptica dodo z Madagaskarja. Dodo ima sploh eno najbolj tragičnih usod med izumrlimi živalmi. Ljudje so ptice namreč iztrebili v pičlih 80 letih od njihovega odkritja v začetku 16. stoletja, in to predvsem zato, ker se niso bale ljudi. Zelo so se jim približale, ljudje so jih zlahka ujeli. Poleg tega so bile zelo okusne.

[8] Številni strokovnjaki se sicer sprašujejo, ali je takšno kloniranje živali sploh smiselno, če jih je narava že enkrat odpisala. Čemu bi te živali sploh služile? Le za zadovoljitev prehodne radovednosti? Težko je verjeti, da bi si kdo želel mamuta ali pa, denimo, sabljazobega tigra za domačo žival. Verjetno niti za filmsko industrijo novi primerki ne bi bili zanimivi, saj je računalniška animacija veliko bolj praktična in mnogo cenejša. Morda bi bilo bolje narediti vse, da bi ohranili tiste živalske vrste, ki so danes na meji izumrtja, namesto da znanost poskuša v življenje obuditi zveri iz *Ledene dobe*.

(Prirejeno po: Helena Peternel Pečauer: Znanstveniki gojijo zarodke izumrlih živalskih vrst. Delo, 16. aprila 2013. Rubrika Panorama.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. V katerih okoliščinah je nastalo izhodiščno besedilo? Na črte zapišite ustrezne podatke.

Tvorec besedila: _____

Naslovnik besedila: _____

Čas in mesto objave besedila: _____

(2 točki)

2. Pojasnite, kaj je bil razlog za nastanek besedila.

(2 točki)

3. O čem govori izhodiščno besedilo? Navedite obe prevladujoči temi.

(2 točki)

4. S katerima prevladujočima namenoma je avtorica zapisala besedilo? Obkrožite ustrezni trditvi.

Avtoričin namen je bil, da

- A predstavi možnosti in postopek kloniranja vseh že izumrlih živalskih vrst.
- B predstavi zgodovino kloniranja nekaterih že izumrlih živalskih vrst od prvih začetkov do danes.
- C predstavi prve poskuse kloniranja izumrlih živalskih vrst, dosedanje dosežke in možnosti kloniranja v prihodnosti.
- Č spodbudi bralce k razmišljanju o etičnosti kloniranja že izumrlih živalskih vrst.
- D spodbudi razmišljanje o naravni selekciji.
- E spodbudi razmišljanje o smiselnosti kloniranja že davno izumrlih živalskih vrst.

(2 točki)

5. Izhodiščno besedilo je razdeljeno na naslovje, uvodni del in odstavke. Katere vloge imajo posamezni deli izhodiščnega besedila? Na črtice pred opredelitev vloge zapišite črko ustreznega poimenovanja dela besedila.

_____ napoved ene od glavnih tem besedila	A posamezni odstavki
_____ aktualizacija teme	B mednaslov
_____ razvijanje teme	C uvodni odstavek
_____ napoved podteme	Č naslov

(2 točki)

6. Izhodiščno besedilo je bilo objavljeno v rubriki *Panorama*. Preberite razlago besede panorama iz Slovarja tujk in rešite nalogi.

panorama (gr.-nlat.) **1.** razgled po pokrajini (nav. z najvišje točke) **2. a)** krožna slika s plastično in perspektivno upodobitvijo panorame (1.) **b)** fotogr. krožni posnetek panorame (1.) **3.** velika količina, pregled nekega področja

- 6.1. Pojasnite povezavo med poimenovanjem rubrike in izhodiščnim besedilom. Odgovor zapišite v povedi.

(3)

- 6.2. Kako bi še lahko naslovili rubriko, da bi odražala področje človekovega delovanja, o katerem govori izhodiščno besedilo?

(2)
(5 točk)

7. Izhodiščno besedilo je opremljeno tudi s fotografijo žabe in z risbo ptice dodó.

- 7.1. Kakšna je njuna vloga? Odgovor zapišite v povedi.

(2)

- 7.2. Zakaj je ptica dodó ponazorjena z risbo in ne s fotografijo? Odgovor zapišite v povedi.

(3)
(5 točk)

8. Ali so naslednje trditve v skladu z izhodiščnim besedilom? Obkrožite DA oziroma NE.

Za kloniranje neke vrste izumrle živali je najpomembnejši dobro ohranjen DNK.	DA	NE
Za kloniranje mamuta bi uporabili samico afriškega slona.	DA	NE
Zaradi velikega napredka tehnologije kloniranja bomo lahko že čez nekaj časa ponovno opazovali žive dinosavre.	DA	NE
Zaradi globalnega segrevanja prihajajo na površje primerki že davno izumrlih živalskih vrst.	DA	NE
Za filmsko industrijo bi bili živi primerki izumrlih živali cenejši kot ustvarjanje računalniško animiranih bitij.	DA	NE
Za kloniranje izumrle živali se uporabijo živali, ki so s klonirano v čim bližjem sorodstvu.	DA	NE
Med kandidati za kloniranje je največ ptic.	DA	NE
Ptice dodo so iztrebili, ker se niso bale ljudi.	DA	NE

(3 točke)

9. Avtorica ima do obravnavane teme različno ubeseditveno stališče.

- 9.1. Pretežni del besedila je objektivni, v enem od odstavkov pa prevladuje subjektivno ubeseditveno stališče. Kateri odstavek je to in po čem ste prepoznali subjektivno ubeseditveno stališče? Dopolnite poved.

V _____ odstavku prevladuje subjektivno stališče, saj _____

(2)

- 9.2. Subjektivno ubeseditveno stališče je v izhodiščnem besedilu izraženo tudi s slogovno zaznamovanimi besedami, besednimi zvezami in s frazemi. Podčrtajte jih v navedenih povedih.

Miku Tylerju, raziskovalcu iz Adelaide, je uspelo nekaj primerkov žabe zamrzniti še pred njenim izumrtjem in s tem pustiti odprta vrata za morebitno novo vstajenje te živalske vrste.

Znanstveniki pravijo, da bo njihovo oživljanje eden težjih zalogajev, saj je od izumrtja preteklo več milijonov let in je možnost, da bi nekje našli dobro ohranjeno DNK dinosavra, skoraj neznatna.

Še ena stvar, ki jim gre na roko, pa je neverjetna podobnost med mamutom in slonom.

Številni strokovnjaki se sicer sprašujejo, ali je takšno kloniranje živali sploh smiselno, če jih je narava že enkrat odpisala.

(3)

- 9.3. Kakšna je vloga teh slogovno zaznamovanih besed, besednih zvez in frazemov v izhodiščnem besedilu? Podčrtajte ustrezno možnost.

Ti slogovno zaznamovani izrazi in frazemi prispevajo k preglednosti/
natančnosti/živosti/jasnosti besedila.

(1)

- 9.4. Frazem iz predzadnje navedene povedi nadomestite s slogovno nezaznamovanim izrazom in poved v celoti zapišite.

(3)
(9 točk)

10. V izhodiščnem besedilu je precej prevzetih besed.

- 10.1. Pojasnite njihov pomen tako, da izberete sobesedilno ustrezno razlago iz desnega stolpca.

_____ paleontologija	A telesni
_____ klonirati	B dobiti določeno snov iz druge snovi v čisti obliki
_____ inkubirati	C z umetnim razmnoževanjem ustvariti genetsko identične primerke živih bitij
_____ projekt	Č duševni
_____ somatski	D vzrediti še nerojeno
_____ izolirati	E načrt, osnutek, zamisel
_____ rutina	F veda o še živečih organizmih
	G izurjenost, izkušenosť
	H površno opravljanje neke dejavnosti
	I veda o izumrlih organizmih

(4)

- 10.2. Katere vrste so navedeni prevzeti izrazi? Podčrtajte ustrezno možnost.

Navedeni izrazi so publicistični/strokovni/uradovalni/
praktičnosporazumevalni.

(1)

- 10.3. Ali je uporaba tujih izrazov glede na vrsto besedila upravičena? Svojo odločitev utemeljite tako, da boste poimenovali tudi vrsto besedila. Odgovor zapišite v povedi.

(4)
(9 točk)

11. Preberite geselski članek besede mozeg iz Slovenskega etimološkega slovarja in rešite naloge.

môzeg -zga m (16. stol.), *môzgov, môzgati, izmôzmati*. Enako je cslovan. *mozgъ* 'mozeg', hrv., srb. *môzak, -zga* 'mozeg, možgani', rus. *môzg* 'možgani, mozeg', češ. *mozek* 'možgani'. Pslovan. **môzgb* se je razvilo iz ide. **mozg(h)o-*, iz česar je še av. *mazga-* 'mozeg, možgani', stvnem. *mar(a)g*, nem. *Mark* 'mozeg, stržen, sredica' (Be II, 198, ES XX, 94, Po, 750). Glej tudi *možgāni*.

- 11.1. Je beseda mozeg domača ali prevzeta in iz katerega jezika izvira? Obkrožite ustrezno možnost ob poševnici in dopolnite poved.

Beseda *mozeg* je d o m a č a / p r e v z e t a; izvira iz _____.
(2)

- 11.2. Zapišite roditelj ednine besede mozeg in ugotovite, do katere posebnosti je prišlo v sklanjatvi te besede.

Roditelj ednine: _____

Posebnost v sklanjatvi: _____
(3)
(5 točk)

12. Izhodiščno besedilo bi lahko bilo tudi del poljudnoznanstvene televizijske oddaje. Kako bi govorec v zbornem jeziku izgovoril podčrtane črke? Izgovor črk zapišite v oklepaje.

zarodek []

oživitev []

živalske []

izumrla []

polno []

napredek []

sorodstvo []

(3 točke)

13. V izhodiščnem besedilu so pri predstavitvi kloniranja uporabljene nedovršne glagolske oblike glagolov, ki so navedeni v nalogi 13.2.

- 13.1. Zakaj so pri predstavitvi kloniranja uporabljene nedovršne oblike glagolov?

(2)

13.2. Tvorite dovršne oblike izpisanih glagolov in jih zapišite na črte.

izumirati _____

oživljati _____

vstavljati _____

razvijati _____

odkrivati _____

(3)
(5 točk)

14. Tvorite vrstne pridevnike iz navedenih besednih zvez in jih pravopisno pravilno zapišite.

znanstvena fantastika _____

ultravijoličen _____

Južna Koreja _____

pleistocen _____

Severni Wales _____

(5 točk)

15. Katere vrste sta tvorjenki *sabljezob* in *nepoškodovan* ter kaj je njuna skladenjska podstava? Dopolnite preglednico.

Tvorjenka	Vrsta tvorjenke	Skladenjska podstava
sabljezob		
nepoškodovan		

(4 točke)

16. V izhodiščnem besedilu je zapisanih več lastnih imen.

16.1. Lastna imena iz 1. odstavka vpišite na ustrezno mesto v preglednici.

Imena bitij	Zemljepisna imena	Stvarna imena

(3)

- 16.2. Ali sta lastni imeni *Jurski park* (3. odstavek) in *Ledena doba* (8. odstavek) zapisani pravilno? Obkrožite ustrezno možnost ob poševnici in svoj odgovor utemeljite.

Imeni *Jurski park* in *Ledena doba* STA / NISTA zapisani pravilno, saj sta

_____.

(2)
(5 točk)

17. 7. odstavek govori o izumrlih pticah.

- 17.1. Katero stavčnočlensko vlogo ima beseda *ptica* v navedenih povedih? Poimenujte stavčni člen oziroma njegov del.

Med njimi je, zanimivo, največ ptic – različne vrste eksotičnih papig, rac, nojev, zraven spada tudi slavni dodo z Madagaskarja.

Ptica dodo ima sploh eno najbolj tragičnih usod med izumrlimi živalmi.

Poleg tega je bilo meso teh ptic zelo okusno.

(2)

- 17.2. Tvorite enostavčno poved, v kateri boste besedo *ptica* uporabili še v vlogi kakega drugega stavčnega člena. Poved zapišite in stavčni člen podčrtajte z ustrezno podčrtavo.

(4)
(6 točk)

18. V 7. odstavku je avtorica izpisano poved tvorila brez veznika. Poved pretvorite tako, da boste posledično razmerje izrazili z veznikom.

Zelo so se jim približale, ljudje so jih zlahka ujeli.

(2 točki)

19. Izražanje v izpisanih povedih ni dovolj strnjeno. Združite povedi v priredno in podredno zloženi ter poimenujte odvisni/dopolnjevalni stavek in priredje, ki ste ju tvorili.

Mamuti so izumrli pred približno 10.000 leti. Iskanje jeder z nepoškodovanim genskim zapisom je zato za znanstvenike pravi izziv.

Podredno zložena poved:

Vrsta odvisnega/dopolnjevalnega stavka: _____

Priredno zložena poved:

Vrsta priredja: _____

(6 točk)

20. Ali so vejice v navedenih povedih iz 5. odstavka rabljene pravilno? Obkrožite ustrezno možnost ob poševnici in svoj odgovor utemeljite z zapisom S-strukture povedi.

Tudi znanstveniki iz Južne Koreje se strinjajo, da so mamuti odlični kandidati za kloniranje, ker je v arktičnih tundrah menda polno nedotaknjenih primerkov njihove DNK.

Znanstveniki nameravajo poskusiti svoje delo opraviti tako, da bi samica iz rodu azijskih slonov, ki so mamutom genetsko bliže kot afriški sloni, skotila malega mamuta.

Vejice SO / NISO rabljene pravilno.

S-struktura 1. povedi:

S-struktura 2. povedi:

(5 točk)

21. V javno objavljenem besedilu sta pomembni jezikovna pravilnost in slogovna ustreznost. Popravite napake v navedenih povedih tako, da prečrtate napačen zapis in nadenj napišete popravek (število napak je navedeno pri vsaki povedi posebej).

Prizadevanja, da bi iz groba v naravo vrnili izumrle živalske vrste, so aktualna po vsem svetu, a nekateri dvomijo v smiselnost tega početja. (1 napaka)

Še nedavno tega se je zdelo oživljanje izumrlih živalskih vrst znanstvena fantastika, danes pa smo, po zaslugi znanstvenikov, že precej bližje vrnitvi davno izumrlih vrst nazaj v življenje. (1 napaka)

Znanstveniki pravijo, da bo njihovo oživljanje eden težjih zalogajev, saj je od izumrtja preteklo več milijonov let in je možnost, da bi kje našli dobro ohranjeno DNK dinozavra skoraj neznatna. (3 napake)

(3 točke)

22. V 6. odstavku so predstavljene možnosti kloniranja mamuta. Preberite povedi in opazujte navezovanje med njimi.

Mamuti so izumrli pred približno 10.000 leti. Iskanje jeder z nepoškodovanim genskim zapisom teh živali je zato za znanstvenike pravi izziv. Lani poleti so z odkritjem dobro ohranjenega mamuta v Sibiriji naredili pravi znanstveni preboj. Iz njegovega kostnega mozga jim je namreč uspelo izolirati zapis DNK, ki bi lahko omogočil kloniranje te davno izumrle živalske vrste. To vsekakor povečuje možnost vrnitve teh kosmatincev.

Izpišite vse naveznike besede *mamut* ter jih poimenujte.

Navezniki:

Poimenovanje:

(5 točk)

OBRNITE LIST.

Število besed:

Prazna stran